

УДК 281.93:050«1991/2009»

Сіманіна А.С.

**ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКОВНА ПЕРІОДИКА УКРАЇНСЬКОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ
(1991–2009 РР.)**

Останнім часом в Україні відбулись значні зміни у сфері релігійного життя: розширились межі релігійної свободи в суспільстві, докорінно змінився характер та інтенсивність участі релігійних об'єднань у житті соціуму. Однією з прикметних ознак сучасних релігійних організацій є прагнення до активної участі у всіх сферах життя суспільства. Стає звичною присутність представників релігійних громад на політичних, культурних, освітніх та соціальних заходах.

З-поміж соціальних питань, до вирішення яких прагнуть долучитися релігійні організації, можна виокремити проблеми, пов'язані з наркоманією, СНІДом, інвалідами, дітьми-сиротами, нужденними, психологічно нестабільними людьми та ін.

Роль релігійних інституцій у розв'язанні соціальних проблем може бути дійсно значущою та може проявлятися в кількох аспектах їх діяльності. По-перше, релігія володіє особливими соціально-психологічними засобами впливу на людину і суспільство, які накопичувалися протягом століть і мають здатність коригувати важливі риси особистості й впливати на її світоглядні й споживчо-мотиваційні сторони. Відомий філософ і психолог Г. Гефдінг зазначав, що «релігійні стани, в яких людина відчуває себе у найтіснішій єдності з вищим відомим їй началом, породжують у світі нову силу і дають нові точки відправлення» [3]. Будь-яка релігія у своїй основі має «зцілюючу дію» як на душу, так і на тіло, постійно переконуючи людину, що страждання є лише ілюзія і що всі мирські труднощі можна побороти силою духу і віри.

По-друге, релігійні інституції, які мають значний духовний потенціал, можуть відіграти важливу роль у розв'язанні соціальних проблем завдяки таким соціальним аспектам релігії, як світоглядний, інтегруючий, регулювальний та комунікативний. У процесі реалізації найважливіших соціальних функцій релігії створюється згуртована організація віруючих, в

якій діють особливі етичні стандарти, створюється особливий комунікативний простір й особливим чином регулюється поведінка [9, 58].

За роки державної незалежності Українська православна церква зазнала глибинних трансформацій. Налагоджуючи церковне життя, вона активно розвивала власні інформаційні ресурси, використовуючи їх для своєї місіонерської, просвітницької та соціальної місії. Значне місце у цих ресурсах посідала православна церковна періодика.

З часу проголошення незалежності України сформувалась достатньо потужна система церковних видавничих проєктів, яка включала в себе видання різних видів, типів і напрямів. На сучасному етапі на інформаційному ринку існує майже 150 періодичних видань усіх православних конфесій України, серед яких 85 належить УПЦ МП.

Загалом серед дослідників православної преси можна відзначити А. Бойко, Л. Дениско [1; 4], які займалися вивченням православної періодики кінця XIX–XX століть. Серед дослідників сучасної православної преси необхідно зазначити Н. Романенко та А. Стародуба [7; 8].

Вивчення православної періодики досить актуальне, оскільки за сучасних умов посилюється роль православної преси у світогляді та духовності українців. Саме під впливом церковної періодики, яка утверджує принципи християнських засад, створюється громадська думка, визначаються ідеологічні пріоритети, формується система духовних цінностей у суспільстві.

Процеси демократизації суспільства наприкінці 80-х років створили перспективу для позитивних зрушень у видавничій сфері й УПЦ, яка знаходилася в єдності з Московським патріархатом (далі – УПЦ МП). Вже за короткий період стали помітними здобутки у реалізації видавничих проєктів православними конфесіями – УПЦ МП та УАПЦ.

Поштовхом до розвитку української православної преси стало прийняття у 1991 р. Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації». Згідно зі статтею 22 Закону, релігійним організаціям надано юридичне право розповсюджувати «релігійну літературу та інші інформаційні матеріали релігійного змісту» [5]. Завдяки цьому УПЦ отримала можливість займатися видавничою діяльністю, самостійно засновувати і видавати релігійну періодику. У 1991 р. УПЦ МП мала понад десять періодичних видань, більшість з яких становила єпархіальна періодика. Офіційні друковані органи церкви – журнал «Православний

вісник» і газета «Український православний вісник» – видавалися українською і російською мовами у Києві.

Уже у 1995 р. вони мали різноманітні й численні друковані органи. Загалом видавалося п'ять загальноцерковних періодичних видань і понад тридцять єпархіальних газет і журналів. УПЦ МП належала більшість періодики, яка включала два всеукраїнських видання (часопис «Православний вісник» і «Церковна газета») і 15 єпархіальних. Необхідно зазначити, що періодичні видання УПЦ МП відрізняються від преси інших православних конфесій кількістю видань, структурою і різноманітністю. Досить вагомим є той факт, що розвиток періодичних видань православних релігійних організацій значною мірою залежить від стану їх матеріальної бази. Якщо становлення організаційної структури УПЦ КП та УАПЦ відбулося протягом часів незалежності України, то УПЦ МП, як церковна структура РПЦ, пройшла значно довший історичний шлях розвитку. Як правонаступниця Українського екзархату РПЦ вона зберегла з радянських часів найбільш потужну матеріальну базу і розгалужену систему релігійних структур. Так, показовим є те, що у 1995 р. кількість релігійних громад УПЦ МП перевищила зазначений сумарний показник УПЦ КП та УАПЦ у 2,5 рази. Тому не дивно, що вона мала перевагу перед своїми опонентами у розвитку видавничої справи.

У Київській митрополії УПЦ МП одним із перших серед Синодальних відділів у серпні 1995 р. був створений видавничий відділ як інформаційна структура митрополії, основне завдання якого полягало у просвітницько-місіонерській діяльності. Значну роль тут відігравали засоби масової інформації. У 1995 р. відділ почав видавати «Церковну православну газету» (правонаступниця «Православної газети») як офіційний друкований орган УПЦ МП. Вона виходила щотижня українською і російською мовами на 16 шпальтах. Щоквартально видавався богословсько-аналітичний журнал «Православний вісник» і щорічний збірник «Труди київської Духовної Академії», в якому розміщалися наукові статті викладачів і студентів київських духовних шкіл, присвячених різним богословським питанням та історичним церковним подіям. Наприкінці 90-х років ХХ ст. в Україні спостерігався швидкий розвиток періодики всіх православних конфесій. Покращання економічного стану УПЦ МП дозволило зміцнити і її видавничу базу. Значно покращився друк православних видань, збільшився їх тираж, розширилась тематика, підвищився рівень православних журналістів.

Поряд із традиційними друкованими органами на вимогу часу та з урахуванням інтересів читацької аудиторії почали видаватися газети і журнали цільового напрямку. Це православна преса для жінок, молоді, військовослужбовців, ув'язнених, сімейна, дитяча, медична та інша періодика. Наприклад, такі видання для дітей, як «Радість моя» і «Шишкін ліс», православний журнал для молоді «Отрок.ua», журнал для православних батьків «Чадо». Щодо дитячих видань УПЦ МП, то основним їх завданням є допомога батькам у вихованні дітей, завдяки спеціалізованим рубрикам батьки у доступній і звичній формі зможуть ознайомити дітей з основами православної віри. Велика увага у цих виданнях приділяється формуванню моральних цінностей у дитини: доброти, милосердя, поваги.

У православному журналі для молоді «Отрок.ua», який складається із трьох рубрик, зібрана інформація, яка стосується всіх сфер суспільного життя, починаючи з огляду сучасної кінематографії та літератури і закінчуючи проблемами економічної кризи у світі. Журнал розрахований на широке коло читачів, незалежно від уподобань, кожен знайде для себе щось цікаве [11].

«Журнал «Віра і честь» – це письмове звернення УПЦ МП до військовослужбовців, офіцерів, а також їхніх рідних і близьких. Тривалий час журнал не видавався через брак коштів. Але тепер на сторінках видання відображатиметься діяльність Синодального відділу УПЦ МП щодо взаємодії зі Збройними силами та іншими військовими формуваннями України, пропонуватимуться розповіді про військових священиків, офіцерів, солдатів і курсантів, які віддають себе не тільки служінню Батьківщині, але й Богові та Його Святій Церкві. Зокрема велика увага приділяється темі співпраці Української православної церкви з військовими формуваннями держави: Міністерством оборони України, Службою безпеки України, військовими медиками, моряками, аташе, спецпідрозділом «Альфа». Окрема рубрика – Українська православна церква в «гарячих точках» світу, капеланство як особливий вид духівництва [12].

На початку ХХІ ст. видавнича діяльність УПЦ МП набирає обертів. У серпні 2001 р. в УПЦ МП була створена прес-служба як офіційна синодальна місія та інформаційно-аналітична структура церкви. До її обов'язків входило оперативне інформування суспільства про події церковного життя. Прес-служба з 2002 р. видавала щомісячний журнал «Вісник прес-служби УПЦ», який відображав життя церкви в новинах, подіях, проблемах. Наклад журналу становив 6,5 тис. примірників. Він

розповсюджувався серед священнослужителів, надсилався в духовні навчальні заклади і державним діячам України. Прес-службу з часу її створення очолив заслужений журналіст України Василь Анісімов, який має тридцятилітній стаж роботи. Про високий професіональний рівень колективу прес-служби свідчить те, що в ньому працюють або співпрацюють на постійній основі члени Національної спілки журналістів України, Національної спілки письменників України. Її робота неодноразово діставала схвальні оцінки з боку священників церкви і журналістської спільноти [6, 58–60]. На сучасному етапі до періодики УПЦ МП належить 105 видань. 11 газет і журналів вийшли на всеукраїнський рівень, тобто розповсюджуються по всій території України, на 4 можна підписатися лише в окремих регіонах України, решта реалізується у храмах і монастирях. Наймасовішим всеукраїнським виданням є «Церковна православна газета», наклад якої становить 20 тис. примірників, з яких майже половина розповсюджується за передплатою. Серед єпархіальної періодики домінують газетні видання, наклад яких становить від 1000 до 5000 примірників.

У митрополіях і великих єпархіальних управліннях видаються журнали, що дає змогу ефективніше проводити широку інформаційну і просвітницьку роботу.

На засіданні Св. Синоду УПЦ МП, яке відбулось у квітні 2008 р., синодальні відділи були знову реформовані. Тепер видавничий відділ виділено в окрему синодальну установу з функціями видання неперіодичної літератури. Єдиним центром, який відповідатиме за інформаційну політику і періодичні видання, став синодальний відділ «Місія духовної просвіти». На цей відділ покладаються функції редагування та випуску офіційних друкованих органів, координація редакційних політик неофіційних та регіональних церковних проєктів. Відповідно до проведеної реорганізації до складу цього відділу включено прес-службу церкви, яка раніше була окремою структурою [2, 4].

Таким чином, незважаючи на фінансові та економічні проблеми, система православної церковної періодики протягом часів незалежності України активно розвивалась і розширювала свою аудиторію. Серед усіх православних конфесій УПЦ МП має найбільший обсяг періодики, що зумовлено історичним шляхом розвитку цієї релігійної організації. УПЦ МП широко використовує церковну пресу для ідеологічного впливу й

утвердження християнських засад у суспільстві, що загалом сприяє духовному відродженню нації.

Джерела та література

1. Бойко А. Преса православної церкви в Україні 1900–1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль. / А. Бойко – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет, 2002. – 303 с.
2. Володимир (Сабодан), митр. Засідання священного синоду УПЦ / митр. Володимир (Сабодан) // Церковна православна газета. – 2008. – № 8. – С. 4.
3. Гефдинг Г. Современная философия. / Г. Гефдинг – М. : Биб-ка для самообразования, 1907. – 260 с.
4. Дениско Л. Релігійні православні періодичні видання XIX – початку XX століття у фондах Національної бібліотеки ім. Вернадського : каталог. / Л. Дениско – К. : НБУВ, 2001. – 200 с.
5. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». – К., 2005.
6. Митрофан, архиеп. Под омофором его блаженства. / архиеп. Митрофан // Православний вісник. – 2006. – № 1. – С. 58–60.
7. Православна періодика в Україні: тенденції розвитку // Людина і світ. – 2001. – № 4. – С. 28–31.
8. Романенко Н. Мережа періодичних видань православних церков незалежної України в 90-х роках XX ст. // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 1. – С. 216–217.
9. Соціальна діяльність нових релігійних інститутів в сучасній Україні // Релігія та соціум. – 2008. – № 1.
10. http://orthodoxy.org.ua/uk/tserkovni_hroniki/2010/02/11/30180.html.
11. <http://community.otrok.org.ua>.
12. http://orthodoxy.org.ua/uk/tserkovni_hroniki/2009/07/31/25611.html.

Сіманіна А.С. Православна церковна періодика Української православної церкви Московського патріархату (1991–2009 рр.).

У статті розглянуто розвиток православної церковної періодики УПЦ МП незалежної України. Наголошено на впливові УПЦ МП на суспільство за допомогою преси. Охарактеризовано основні види видань, різноманіття тематик православних церковних журналів і газет.

Ключові слова: православна церква, Україна, журнали, газети.

Симанина А.С. Православная церковная периодика Украинской православной церкви Московского патриархата (1991–2009 гг.).

В статье рассмотрено развитие православной церковной периодики УПЦ МП независимой Украины. Сделан акцент на влиянии УПЦ МП на общество при помощи прессы. Охарактеризовано основные виды изданий, разнообразие тематик православных церковных журналов и газет.

Ключевые слова: православная церковь, Украина, журналы, газеты.

Simanina A.S. The Orthodox church periodicals of Ukrainian Orthodox Church of Moscow patriarchy (1991–2009).

The Article is devoted development of orthodox church periodicals of Ukrainian Orthodox Church of independent Ukraine. Large attention is spared influence of Ukrainian Orthodox Church of Moscow patriarchy on society through the press. An author characterizes the basic types of magazines. An accent is done on the various subject of magazines, newspapers.

Key words: Orthodox Church, Ukraine, magazines, newspapers